

KAPLE PÍARISTŮ VE SLANÉM

Památky Slaného a Slánska (9)

Památky Slaného a Slánska (9)

Kaple Zasnoubení Panny Marie, jak se dnes nejen v oficiálních dokumentech církve nepřesně nazývá, představuje přes všechny minulé stavební úpravy umělecký a duchovní střed bývalé slánské piaristické koleje. Výtvarnou dominantu jejího interiéru tvoří oltář s obrazem předního italského umělce Innocenze Carloneho, sochařská výzdoba pochází od mistra českého baroku Františka Ignáce Weisse, nicméně písemné prameny nás informují i o dalších výtvarných dílech, která v minulosti kapli zdobila. Byly zde dokonce dva obrazy od malíře raného baroku Karla Škréty nebo sochy z dílny rodiny Jelínků z Kosmonos.

HLAVNÍ SLAVNOST NA SV. JOSEFA

Základní kámen koleje byl položen v roce 1659 a v roce 1666 se sem nastěhovali piaristé, kteří na sv. Martina (11. listopad) v nové kapli celebroidali také první mši svatou. Podle písemných pramenů byla svatyně na přání fundátora koleje Bernarda Ignáce z Martinic († 1685) zasvěcena **Neposkvrněnému početí Panny Marie a sv. Josefu**, přičemž poutní mše se každoročně od roku 1668 slavila na sv. Josefa (19. březen). Zasvěcení Neposkvrněnému početí Panny Marie odpovídalo Martiničově hluboké mariánské zbožnosti a korespondovalo i se spiritualitou rakouských Habsburků (pietas austriaca), kdy se Panna Maria jako Rodička bez poskvrny hříchu – **Immaculata Concepta** – stala znamením

Reliéfy evangelistů sv. Lukáše a sv. Marka ze zaniklé kazatelny (1740).

Kaple piaristů ve Slaném

mariánsky pojatého vítězství proti jinověrcům a tureckému nebezpečí. Mnohému návštěvníkovi se dnes mohou zdát takto předkládané symboly katolické víry nábožensky poněkud vypjaté a ne zcela srozumitelné, ale pro pochopení výtvarného umění baroku a nakonec i původního smyslu vysvěcení slánské kapele je nemůžeme pominout. Zasnouzení sv. Josefu vychází z poslání řádu k výchově mládeže, a to podle vzoru sv. Josefa – Pěstouna Páně – a jeho jmenovce – zakladatele piaristů Josefa Kalasanského (svatořečen 1767). Pokud se jedná o svátek **Zasnouzení Panny Marie**, k němu se hlásilo náboženské bratrstvo – sodalitas latina, které bylo při koleji založeno v roce 1732. Právě jeho členové v lednu – převážně druhou neděli po Zjevení Páně – tuto památku slavili. Později byl na kartuši na hlavním oltáři vyveden nápis Zasnouzení Panny Marie (Desponsatio Beatae Mariae Virginis) a to patrně způsobilo matoucí interpretaci původního zasnouzení.

HLAVNÍ OLTÁŘ

Náš význačný znalec barokní malby Pavel Preiss, který se v roce 1993 podrobněji zabýval hlavním oltářem v kapli (na titulní straně), si tehdy posteskl, že i když je autorství Innocenze Carloneho (1686–1775) u slánského obrazu slohově a zejména archivně doloženo, zahraniční katalogy italského malíře toto dílo opomíjejí. Piaristický letopisec v roce 1727 jeho jméno výslovně uvádí s tím, že obraz stál 130 zl. a že jeho pořízením **... se krása slánského kostela pozvedla**. Námět plátna opět odráží zmíněné zasnouzení. V horní části vidíme Pannu Marii se zeměkoulí s hadem a jablkem – symbolizující její neposkvrněnost (Immaculata), v dolní části pak Carlone namaloval **sv. Josefa**. Anděl gestem poukazuje na posvátné zasnouzení sv. Josefa s Pannou Marií tak, jak nám jej zaznamenal evangelista Matouš (1,20). Na tento obraz, u kterého oceníme jedinečnou kompozici a pro malíře i charakteristickou světelnou režii a tlumenou barevnost, navázal autor o několik let později oltářním plátnem Smrti sv. Josefa v bazilice sv. Martina v německém Weingartenu; při porovnání slánského anděla s postavou Krista na německém díle je spojitost zcela zřejmá.

Dodejme ještě, že zlacené plastiky sv. Jáchyma, sv. Anny a Boha Otce v nástavci jsou cenné práce Františka Ignáce Weisse a oltářní architektura pak pochází od pražského truhláře Františka Pavla Widemanna.

OBRAZY KARLA ŠKRÉTY A OLTÁŘ SV. ANNY

I před pořízením citovaného oltáře představoval interiér kaple zajímavý příklad raného baroku. Na bočních oltářích totiž visela plátna od Karla Škréty. Škréty – malíře, který byl činný i ve službách Bernarda Ignáce z Martinic – uvádí v roce 1724 kronikář v pamětnici koleje, která je ji-

Obraz sv. Anny Samětřetí z původního oltáře, kolem roku 1680.

nak na jména umělců skoupá. Jednalo se o oltář **sv. Kříže** a údajně oltář **Narození Panny Marie**. Takto ho označují však pouze na tomto jediném místě, v ostatních případech jej nazývají **Narození Spasitele**; proto se toto zasvěcení jeví jako pravděpodobnější. V roce 1822 oba obrazy nahradila plátna se sv. Josefem Kalasanským a sv. Kateřinou. Barokní inventář zmiňuje další dva oltáře – **sv. Anny a Panny Marie**. Úcta ke sv. Anně – vychovatelce Panny Marie – byla samozřejmě piaristům velmi blízká; ostatně jejich kostel v Benešově (1704) jí byl také zasvěcen. Ve sbírkách slánského muzea se dochovalo plátno **sv. Anny Samětřetí** (kol. r. 1680), které je tradičně s piaristy spojováno a které je také velmi pravděpodobně zbytkem zmíněného oltáře. Je na něm sv. Anna s korunovanou Pannou Marií s knížečkou v ruce a malým Ježíškem – Vykupitelem s motivem jablka v ruce. Pokud se jedná o oltář Panny Marie, je otázkou, zda se na něm tehdy nenacházela kopie milostného obrazu Panny Marie z Wessobrunu, který se pak objevuje na devočních grafičkách a tzv. brandeu slánského bratrstva.

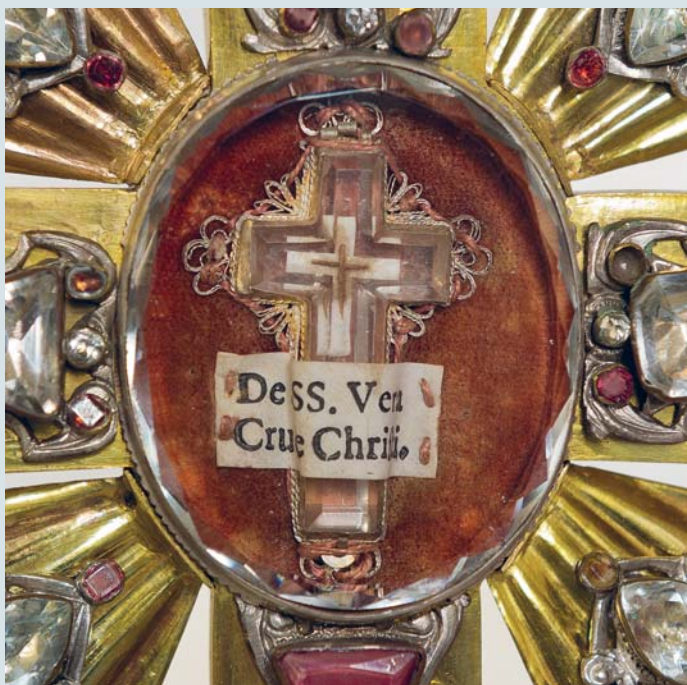
V roce 1726 se v kronice setkáváme v souvislosti s výzdobou bočního oltáře se sochařem z Kosmonos, byl to patrně Martin Jelínek ze sochařské rodiny Jelínků, tyto plastiky však později zanikly.

NÁSTĚNNÉ MALBY A BAROKNÍ UMĚLECKÉ ŘEMESLO

Zřícení podstatné části klenby v roce 1805 znamenalo nejen nové vymezení vlastního prostoru kaple, neboť valené klenutí nahradila placka, ale zejména zánik nástěnné malby. Ta se ve fragmentech dodnes dochovala nad varhanami (motiv **Uvedení Panny Marie do chrámu**). S mariánskou ikonografií jsme se zřejmě mohli setkat i na dalších částech původního zaklenutí. Tuto skutečnost dokládají i čtyři oválné kartuše nad okny – jejich plochy, dnes již v podstatě nečitelné, patrně nesly mariánské symboly s krátkými texty.

Při opravě interiéru v roce 1997 se objevily i zbytky dalších nástěnných maleb, které později zakryly zazdívkou půlkruhových oken na severní straně. Přes jejich poškození můžeme konstatovat, že v poli poblíž kruchty byl namalován výjev **Obléhání města vojskem**, v jehož horní části dominuje opět Pomocnice křesťanů – Panna Maria Immaculata. Druhý, v širším regionu ojedinělý motiv, není zatím zcela jasný. Uvažuje se, že jde

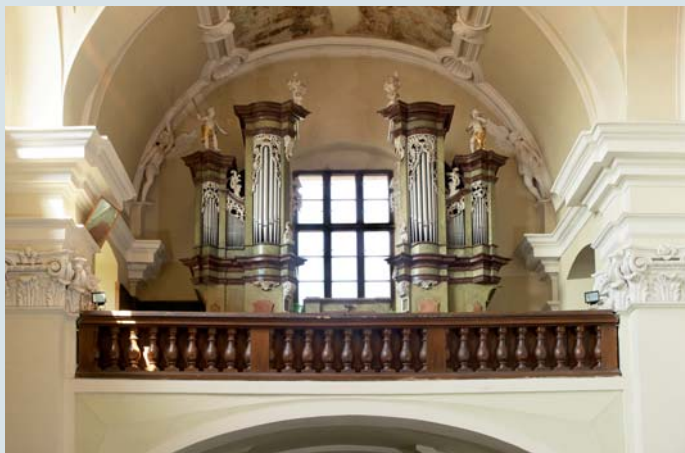
Barokní ostatkový kříž, detail uložení úlomku sv. Kříže (1735).

Kaple piaristů ve Slaném

o **Zjevení Krista** seslaného Bohem z nebe jako Vozataje, kterého adorují zakladatelé koleje a představitelé církve v čele s papežem.

Z původního zařízení se zachovalo několik kusů zlatnického uměleckého řemesla. Slánskému piaristickému prostředí se tradičně v literatuře připisuje kalich (Jan Jiří Heyer, před r. 1700), který však mohl být prvotně spíše určen pro františkánský klášter. Usuzujeme tak podle vyobrazení františkánských světců na smaltovaných destičkách. Méně výpravny a poněkud mladší je další kalich s akantovým dekorem a velkými květy (kol. r. 1700), který byl vyroben v Augsburgu, jak napovídají zlatnické značky města a mistra (PS). Třetí znamenitou prací je ostatkový kříž (1735) s úlomkem Kristova kříže – dar slánského piaristy Justa a S. Theophilo.

Pohled na kůr s varhanami.

Po roce 1950 zanikly lavice a barokní kazatelna z roku 1740 od pražského řezbáře. Její kvalitní umělecká výzdoba – reliéfy evangelistů sv. Marka, sv. Lukáše a sv. Matouše – je uložena ve slánském muzeu. Nad hlavním vchodem – na kruchtě – najdeme varhany, které jsou nejspíše dílem Johanna Georga Ignaze Schmidta. V roce 2006 bylo v této kapli nahráno **CD Laudate Pueri Dominum / Hudba piaristů v barokních Čechách** (Supraphon, 2008).

